

Левенець А.А.,
студентка 6 курсу, 5 групи, Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

БУЛІНГ ЯК ШКІЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Ключові слова: булінг, насильство, агресія, цькування, підбурювачі.

Анотація. Тези присвячені розумінню поняття «шкільного булінгу». Розкрито сутнісні ознаки, основні причини, форми прояву цього явища, визначено основні риси булінгу, проаналізовано основні механізми його розвитку та запобігання.

Аннотация. Тезисы посвящены пониманию понятия «школьного буллинга». Раскрыты существенные признаки, основные причины, формы проявления этого явления, определены основные черты буллинга, проанализированы основные механизмы его развития и предотвращения.

Ключевые слова: буллинг, насилие, агрессия, травли, подстрекатели.

Summary. Theses are devoted to understanding the concept of «school bullying». The essential features, main causes, forms of manifestation of this phenomenon are revealed, the main features of bullying are determined, the main mechanisms of its development and prevention are analyzed.

Keywords: bullying, violence, aggression, harassment, instigators.

Захист прав дітей є одним із напрямків діяльності держави за допомогою дітям у їх розвитку та становленні як громадян для повноцінного життя у суспільстві, вихованні моральних якостей. Більшість свого часу дитина проводить у школі, шкільне середо-

вище формує її особистість як в позитивному, так і в негативному контексті. На жаль, з кожним роком кількість випадків шкільного насильства зростає, зокрема, щодо малолітніх чи неповнолітніх осіб, що є психологічним, фізичним, економічним чи сексуальним. Б. М. Головкін зазначає, що рівень агресії і насильства у підлітковому середовищі з кожним роком зростає [1]. Булінг може виражатися або бути пов'язаним із діяннями, які містять ознаки складів злочинів проти життя та здоров'я особи.

В 2018 році Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено статтею 173⁴, яка закріпила поняття булінгу (цькування), яким є діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [2].

Булінг як явище характеризується латентністю, що в свою чергу накладає негативний відбиток на всіх його учасників. Вчинення такого правопорушення передбачає певну підвищену прихованість з боку жертви, особи, що вчинила вищевказане адміністративне правопорушення, керівника закладу освіти, якщо йому стало відомо про вчинення подібного, а також батьків.

З'являються нові форми дитячої агресії, що проявляються у негативізмі, екстремізмі та садизмі по відношенню до фізично слабших осіб, а також булінгу, мобінгу, расовій, релігійній та етнічній нетерпимості, дискримінації ровесників за соціальною ознакою й матеріальним становищем, шантажуванні їх. За різними оцінками сучасних дослідників, понад 40 % дітей стають жертвами насильства в сім'ї. Насильницька модель поведінки засвоюється певною частиною з них як цілком прийнятна, а згодом відтворюється у відносинах із ровесниками та старшим поколінням [1, с. 214].

Яким же чином виявити особу, що здатна до шкільного насильства та скорегувати її поведінку, особистісні якості порушника? З приводу цього слушно видається думка І. Г. Лубенець. Для формування кримінологічної характеристики учасників булінгу, науковець пропонує вивчити рольову структуру класу [3, с. 52].

Так, науковець пропонує виділяти три основні категорії: 1) переслідувач; 2) жертва; 3) свідки. Переслідувачі – це імпульсивні діти (легко приходять в ярість), часто озлоблені та мстиві, мають низький рівень емпатії; жертви насильства серед учнів шкіл - похливі, вразливі, замкнені й сором'язливі діти. До свідків науковець відносить «помічників» та «захисників». У «помічників» досить низький соціометричний статус, їх не поважають в класі, вони відчувають внутрішній дискомфорт, тому що залежні від переслідувача, але водночас є авторитарними. Саме помічники у більшості випадків здійснюють активні дії (б'ють, штовхають, обзивають, відбирають речі тощо) за вказівкою переслідувача у ситуації цькування. На відміну від всіх учасників насильства, «захисники» мають найвищий соціометричний статус і досить високий коефіцієнт задоволеності спілкуванням. Вони в цілому задоволені займаною позицією, яка до того ж досить висока. У цих дітей зазвичай висока самооцінка. В ідеалі вони хочуть бути дуже добрими, тобто доброта для них є справжньою цінністю [3, с. 53].

Традиційно у кримінологічній науці виділяють загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи запобігання злочинності [3, с. 53; 4]. Загальносоціальними основами запобігання проявам булінгу серед неповнолітніх є мінімізація кризових явищ у політичній сфері, належне функціонування правоохоронної системи, розвиток економіки, ефективний соціальний захист населення тощо. До заходів спеціально-кримінологічного запобігання булінгу в літературі відносять, наприклад, роботу із педагогами. Існують випадки, коли вчителі не звертають увагу на прояви булінгу, які відбуваються у шкільному середовищі. Так, актуальним є підвищення їх компетенції щодо належного нагляду за недопущенням вчинення булінгу.

Крім того, науковці відносять до вказаного виду запобігання і діяльність батьків. Повністю погоджуюсь із позицією Ю. О. Фідря стосовно того, що більшість учнів розповідають про випадки булінгу насамперед батькам, а не вчителям [5]. Ефективними у цьому напрямку науковець називає інформативні заходи, на яких батьки можуть ознайомитися із проблемою булінгу; навчитися розпізнавати, чи стала їх дитина жертвою булінгу; отримати кваліфіковані поради щодо алгоритму дій у випадку, якщо їхня дитина вчини-

ла боулінг. Дійсно, члени сім'ї є куди ближчими до дитини, аніж вчитель у школі. Батьки мають встановити максимально довірчі відносини з дітьми, щоб останні не відчували страх та розповідали про все, що їх турбує.

На сьогоднішній день суди активно здійснюють адміністративне судочинство у справах про булінг. Кількість судових рішень у Єдиному державному реєстрі судових рішень вражає. Тим не менш це явище є достатньо новим в нашому середовищі та потребує уваги для дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема. Проблеми законності. 2016. Вип. 133. С. 204-217. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2016_133_21.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/80731-10> (дата звернення: 22.10.2020).

3. Лубенець І. Г. Насильство серед школярів: учасники та їх кримінологічна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 37(3). С. 51-54

4. Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології : монографія / за заг. ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2016. 192 с.

5. Фідря Ю. О. Заходи запобігання булінгу проявам булінгу серед неповнолітніх. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/9723/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD.%20%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80.%20%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82._p014-017.pdf (дата звернення: 25.10.2020).

Науковий керівник: к.ю.н, ас. Н. В. Сметаніна